

Naisnäkökulma alkoholihistoriaan

LEENA WARSELL

Alkoholipolitiikka on 1930-luvulta saakka ollut miesten johdamaa ja miesten tekemää miehistä politiikkaa. Naista alkoholipolitiikassa on tarvittu lähinnä avustaviin tehtäviin tai miehisen tärkeilyn sulostuttajaksi. Perimätiedon mukaan Pekka Kuusi alkoi järjestää Alkossa näyttäviä henkilökuntajuhlia juuri siksi, että ”täytyyhän naisten päästä esittelemään uusia sieviä mekkojaan”. Alkon myyjäksi pääsi kylä myös nainen, mutta aviosäättyyn astuminen leikkasi häneltä automaattisesti virkatyön.

Alko oli vielä 1980-luvulla miesten ja miehisen vallan tyysisiä. Kun tulin 1985 Alkoon töihin, pääsin/jouduin ensimmäistä kertaa osallistumaan ns. esimiespäiville – kylläkin projektisihiteerin asemassa. Minua oli pyydetty pitämään oma kommenttipuheenvuoro. Otaniemen juhlasalissa puhujapöytäni kiivetyäni minua odotti huikea näky: noin 300 tummaan miesten pukuun pukeutunutta esimiestä ja – yksi mies kanariankeltaisessa nahkapuvussa. Tajusin hetken alkoholihistoriallisen merkityksen: ”Nuo tuolla joutuvat nyt seuraavat kymmenen minuuttia kuuntelemaan minua.”

Alkoholipoliittinen tutkimuskin oli ”isojen poikien laji”. Oli Kettiliä, Klausia, Juhaa, Jussia, Pekkaa ja Esaa. Salme ja Marja ovat joutuneet raivaamaan tutkijauransa melkoisen miesviidakon läpi. Salme vielä pitkän tovin viidakkomiesten esimieheä ...

Kun loppukeväästä käteeni osui SKS:n julkaisema kah-

den naisen ja yhden miehen toimittama kirja nimeltä Alkoholin vuosisata, oli jo ensi reaktion riemukas. Kirjan lukuisat naiskirjoittajat tekevät urauurtavalla tavalla naisen roolia näkyväksi satavuotisessa alkoholihistoriassa. Irma Sulkuinen ja Satu Apo ovat olleet yksinäisiä naisia alkoholihistoriaan perehtyneiden tutkijoiden joukossa. He ovat saamassa nyt koko joukon komeita manttelinperiöitä. Eriytyisen ansiokkaina nimenomaan naisnäkökulmaa valottavaa tietoa tuovina artikkeleina pidän Kirsi Rasinahon artikkelia ”Alkoholin salakauppa Helsingissä vuosina 1919–1932” ja Aija Kaartisen analyysiä ”Kun naiset kieltolakea kumosivat”.

Kirjasta käy hyvin ilmi, ettei naisten osa ole laisinkaan ollut niin sivullisen ja labiilin myötäilijän rooli kuin Alkon historias-ta voisi päätellä, vaan naiset ovat olleet merkittävästi mukana monissa vuosisadan alkupuolen alkoholihistorian suurissa käännekohtissa. On kyllä ajan myötä tullut tunnetuksi joidenkin naiskansanedustajien rooli Suomen valtiopäivillä kieltolain voimaan saattamiseksi, mutta kuinka moni tietää, että naiset olivat merkittävällä tavalla myös kaatamassa kieltolakea?

Kaartisen mukaan naisista muodostui suomalaisessa julkisuudessa jo 1800-luvulla sellainen kuva, että he vaativat varsin yhtenäisenä joukkona kieltolakea. Ensimmäinen yhteiskunnallisesti näkyvä naisten toimesta tehty aloite raittiuden puolesta oli kenraalikuvernööri Niko-

Matti Peltonen & Kaarina Kilpiö & Hanna Kuusi (toim.)
Alkoholin vuosisata
Suomalaisten alkoholio-
lojen käännteitä 1900-
luvulla
Helsinki: SKS, 2006
473 s.

lai Adlerbergille vuonna 1876 jätetty alkoholilainsäädännön tiukentamista anonut kirjelmä, jonka allekirjoittajina oli Minna Canthin johdolla 1452 naista. Sitä pidetään ensimmäisenä naisten itsenäisenä ja julkisena joukkoosiintymisenä.

Naiset näyttivät seuraavan kerran joukkovoimansa ja rohkeutensa ”takinkääntäjinä” nousemalla 1930-luvun alussa melko yhtenäisenä rintamana kaatamaan kieltolakea keräämällä silloisten ”naisverkostojen” avulla kaikkiaan 120 000 nimeä adressiin ja toimittamalla se Suomen presidentille. Perusteluikseen naiset esittivät, että ”kieltolakei ei tuonut siltä toivottua onnea ja rauhaa, vaan yli kymmenen vuoden kokemus osoitti, että kieltolakei eivät voineet enää kannattaa kuin ’tietämättömät fanaatikot’ ja se yli 100,000 nouseva trokarien lauma y.m., joilla kiitos kieltolain on helppo ja runsas toimeentulo”.

Moniko meistä tiesi, miten kieltolain aika laajensi naimattomien naisten mahdollisuutta itsensä elättämiseen, johon ei 1900-luvun alkuvuosikymmeninä ollut monia vaihtoehtoja? Kapakan ja kestikievarin pitäminen

oli toimiala, jossa nainen ei ollut vain yksi kolmestasadasta. Siinuhen Krokotiilinpyrstön naispuolisen ravintolanpitäjän jalanjäljissä kieltolakiajan yksinäisistä naisista tuli salakapakoiden tomeria emäntiä ja salakauppaa harjoittavia yksityisyrittäjiä.

Kirjan kaksi artikkelia, Rasinahon ”Alkoholin salakauppa Helsingissä vuosina 1919–1932” ja Petri Rytkölän ”Saaristolakastajat pirtun salakuljettajina”, valaisevat oivallistavalla tavalla kieltolain vaikutuksia kansalaisten lähipiirissä. Rajattu mikrohistoriallinen tutkimustapa näyttää niissä vahvuutensa: näin saadaan kieltolakiakaa yleisesti käsittelevästä aihepiiristä poikkeavaa rajattua ja tiheytynyttä kuvausta, jossa kieltolain haittapuolet paljastuvat kaikessa karmeudessaan. On helppo ymmärtää, miksi saatiin peräti 120 000 naista kieltolain kumoamisen kannalle. Kirjoittajat hakevat kosketuspintaa myös yksilöhistoriasta eli käyvät ajan tapahtumia läpi yksilö- (Ellen Ivalo) tai perhekuntakohtaisesti (Hotakaisen perhekunta), mikä on omiaan tuomaan ajan henkeä vielä lähemmäksi lukijaa. Mikrohistoriallinen ote vaatii hyvää kirjoittajaa, muuten helposti nukahtaa ja hukkuu pikikutarkkaan kuvaukseen. Joissakin paikoin näin kävi, mutta se oli ohimenevää.

Hannu Kahloksen artikkelissa ostajaintarkkailu alkoholipoliittisena menetelmänä saa vihdoin ansaitsemansa historiallisen analyysin, siksi mielenkiintoisesta

alkoholi”kokeesta” on ollut kysymys. On itse asiassa aika outoa, ettei tämä ole aiemmin tutkijoita kiinnostanut, koska siihen konstruoituu paitsi alkoholipoliittisesti myös sosiaalishistoriallisesti merkittävää vallankäyttöä. Sitä voisi jopa pitää uuden hallinnointiajattelun (New Public Management) yhtenä aikalaismuotona ja sisarilmionä, eli se on kiinnostava myös organisaatioteorian ja organisaatioiden kehittämisen näkökulmasta. Mitä Foucoult olisikaan tästä aikanaan saanut irti?

Erik Tarnaala penkoo artikkelissaan alkoholismien sairauskäsitteen historiaa ansiokkaasti hyvin monesta eri näkökulmasta. Se tarjoaa perspektiiviä niin alkoholismia hoitavalle kuin siihen sairastuneelle. Itse kaipasin mukaan hieman Kettil Bruunin vuonna 1972 kirjassaan ”Alkoholi” esittämää oivallista alkoholismien käsitehistorian kehityskulkua, mutta tällaisenaankin artikkeli tuo jo riittävästi näkyviin käsitehistoriallista särmää.

Riitta Matilainen sukeltaa ajanjaksolla 1930–1970 Päivän Nuorten toimintaan ja ihmettelee sitä samaa, mitä aikanaan itsekin olen hämmästellyt. Vaikka meillä on perinteitä seitsemänkymmenen vuoden ajanjaksolta koulujen raittiuskilpikirjoittelussa, ei siitä ole ilmestynyt tutkimusanalyysijä, vaikka raittiusaateetta, sen heräämistä ja heikkenemistä on tutkittu runsaastikin. Artikkelia voi lukea myös kasvatushistoriallisena kuvauksena, jossa Päivän Nuorten toi-

minnan kautta peilautuvat ja sekoittuvat koko ajan kasvatuksellinen aatetausta ja ajan ”trendit”, raittius ja kunnollisuus. Ajankuvaa vielä täydentää hyvin Jukka Ahosen artikkeli ”Raittiusaateen kriisi”.

Kirjan kolmannessa osassa ollaan jo lähestymässä nykyaikaa. Mari Soikkeli ja Hanna Kuusi analysoivat naisen paikkaa 1960-luvun olutmainoksissa ja suomalaisten naismatkailijoiden alkoholikokemuksia 1960- ja 1970-luvulta. Lopuksi Matti Peltonen käy läpi keskioluen vapautushistoriaa.

Kirjan ideoijana ja kummitsetänä lienee alusta saakka ollut Matti Peltonen, jolla on aina ollut erinomainen taito löytää uutta ja virkistävää näkökulmaa alkoholihistorian käännekohtiin. Hän on koonnut hyvän kirjoittajakaartin ja saanut heidät ilmiselvästi innostumaan aihepiiristään. Kuten useassa kohtaa mainitsen, kirja valottaa monia tunnettuja asioita aivan uudesta perspektiivistä. Odotan suuresti kiinnostuneena, että Peltonen pääsee syventymään Alkon historiaa sivuvaaviin aihepiireihin entistä seikkaperäisemmin. Monopoli kun meillä on edelleen se suuri ja tuntematon, eikä sen aivoituksia juuri ole rohjettu analysoida. Sivullisen lienee vaikeaa uskoa, ettei Alkosta itsestään ole kirjoitettu tieteelliset mitat täyttävää historiaa, eikä Martti Häikiön parhaillaan työstämä historia pysty mitenkään jäljittämään monopolin koko elinkaarta kuin aivan pääpiirteissään.